

## ДИДАКТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ НЕПЕРЕРВНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ

## DIDACTIC PRINCIPLES OF CONTINUOUS PROFESSIONALLY-ORIENTED FOREIGN LANGUAGE TRAINING

У статті запропоновано визначення феномену неперервної морської освіти і встановлено базові дидактичні положення концепції іншомовної професійно орієнтованої підготовки фахівців морської галузі у системі неперервної освіти. Установлено, що ступеневу неперервну професійну підготовку доцільно проводити в умовах навчально-виробничих комплексів, які є системою органічно пов'язаних між собою навчальних закладів, виробничих підприємств, підпорядкованих спільній меті. Неперервну морську професійну освіту тлумачать як систематичну освітню діяльність, спрямовану на отримання і вдосконалення знань, умінь та навичок у сфері управління морськими транспортними засобами у різних типах закладів освіти і шляхом самоосвіти. Іншомовна професійно орієнтована компетенція як важливий компонент професійної компетентності фахівців морської галузі потребує формування і вдосконалення протягом усього періоду навчання під час цілісного педагогічного процесу.

Доведено, що система професійно орієнтованої іншомовної підготовки майбутніх мореплавців набуває цілісності та неперервності за умови її здійснення на таких базових етапах: допрофесійна підготовка (професійний морський лицей), професійна підготовка (морський коледж та/або морська академія), вища професійна освіта (морська академія) та післядипломна освіта (підвищення кваліфікації на базі тренажерних центрів). Проектування цілісного процесу іншомовної професійно орієнтованої підготовки морських фахівців має ґрунтуватися на принципах наступності і послідовності, забезпечення координації навчально-виховної діяльності на різних рівнях освіти. Стверджується, що ефективність професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх мореплавців прямо залежить від професійної компетентності викладачів, їхнього високого рівня розвитку професійних знань, готовності до постійного розвитку і самовдосконалення.

**Ключові слова:** неперервна освіта, іншомовна професійно орієнтована підготовка, навчально-виробничий комплекс, інтеграція, координація, наступність.

The article suggests the definition of the continuous maritime education phenomenon and substantiates the basic didactic principles of the framework of foreign professionally-oriented language training of seafarers in the system of continuous education. It is determined that the leveled continuous professional training should be carried out in educational and industrial complexes which are in fact the system of interconnected educational establishments and industrial enterprises that pursue a common aim. The continuous maritime education is defined as the systematic educational activity, aimed at the formation and deepening of knowledge, skills and competencies vital for the safe and efficient maritime transport vehicles handling in different types of educational establishments and by means of self-education. Professionally-oriented foreign language competency, as the important and critical component of seafarers' professional competency requires the formation and development during all the period of education in the framework of the integral pedagogical process.

It has been proved that the system of professionally-oriented foreign language competency of future seafarers can gain the qualities of integrity and continuity only under the condition that it is carried out on all basic stages of education in constant coordination: pre-professional training (Professional Maritime Lyceum), professional training (Maritime Specialized College and/or Maritime Academy), higher professional education (Maritime Academy) and post-graduate education (advanced training on the basis of training centers for seafarers). The process of integral professionally-oriented foreign language training of seafarers design must be grounded on the principles of succession and consistency, the provision of strict coordination of the educational process on all levels of education. It is stated that the efficiency of professionally-oriented communicative competency formation and development of future seafarers depends greatly on the professional competency of teachers, their level of professional knowledge and skills as well as their readiness to constantly improve and develop.

**Key words:** continuous education, professionally-oriented foreign language training, education and industrial complex, integration, coordination, succession.

УДК 378.1+37.018.5

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/41/2.13>

**Мороз О.Л.,**

канд. філол. наук, доцент,  
доцент кафедри англійської мови  
в судноводінні  
Херсонської державної морської академії

**Постановка проблеми.** Головною метою навчально-виховного процесу у вищій школі нині є підготовка конкурентоспроможного і професійно мобільного фахівця, який відповідає жорстким вимогам ринку праці. Отже, цілком закономірним є той факт, що динаміка змін на ринку праці впливає на розвиток системи професійної освіти, на її модернізацію та якість підготовки майбутніх фахівців. Кінцевою метою освітньої діяльності, незалежно від змісту і спрямованості, є опанування компетентностями, системою знань і практичною підготовленістю,

професійно важливими і соціально-особистісними якостями, необхідними для успішної діяльності майбутнього фахівця. Стрімкий розвиток інформаційного суспільства потребує не просто висококваліфікованих фахівців, а фахівців, здатних постійно навчатися, вдосконалювати свої уміння, навички відповідно до актуальних вимог тієї чи іншої професійної сфери. Отже, провідними принципами, які становлять основу методології сучасної вищої освіти, стають принципи всебічного розвитку особистості, інформатизації, фундаменталізації, наступності і неперервності

набуття знань. Створення умов для функціонування системи неперервної професійної освіти стає об'єктивною потребою сьогодення і складником державної політики у галузі освіти [9, 305]. Нині існує потреба у виробленні певної єдиної стратегії для побудови нової парадигми та моделі вищої освіти, яка забезпечить спадкоємність у підготовці фахівців усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів [3, 33] за рахунок організаційної і змістовної єдності та наступності усіх ланок професійної освіти.

**Аналіз останніх досліджень.** Одним із перших теоретично обґрунтував концептуальні засади вітчизняної різнорівневої системи професійної підготовки фахівців у вищих закладах освіти А. Лігоцький. На думку науковця, теоретико-методологічною основою професійної підготовки фахівців із вищою освітою є модель цілісної різнорівневої освітньої системи, яка має власний зміст, багатовимірну структуру, що забезпечує її реалізацію і подальший розвиток у соціально-культурному середовищі [5]. На думку С. Мамрича, ступеневу професійну підготовку доцільно здійснювати в умовах навчально-науково-виробничих комплексів, які є системою органічно пов'язаних між собою навчальних закладів, наукових установ, виробничих підприємств та організацій, підпорядкованих спільній меті [6, 224–225].

На думку І. Зязюна, нині на часі є створення мережі навчальних закладів, які мають забезпечувати зв'язок і спадкоємність програм, здатних задовольнити запит і потреби населення, тобто йдеться про організацію своєрідного освітнього простору [2, 16-17]. Аналіз тенденцій розвитку вищої освіти свідчить про активний пошук сучасних організаційних форм освіти, які стали б системоутворюючою ланкою у системі безперервної освіти [1, 76].

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття.** Ознайомившись із науковими працями М. Братка [1], І. Зязюна [2], Л. Кайдалової [4], А. Лігоцького [5], О. Павленка [8], І. Печеранського [10], Л. Хоружої [11] та інших, присвяченими проблемам неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців, ми дійшли висновку, що залишаються малодослідженими проблеми системи неперервної професійної підготовки фахівців морської галузі загалом і проблема неперервної іншомовної професійно орієнтованої підготовки мореплавців зокрема.

**Метою роботи** є визначення феномену неперервної морської освіти та базових дидактичних положень пропонованої педагогічної концепції іншомовної професійно орієнтованої підготовки фахівців морської галузі у системі неперервної освіти, яка здійснюється у межах навчально-виробничого комплексу «Професійний морський

ліцей – Морський фаховий коледж – Морська академія».

**Виклад основного матеріалу.** Під **неперервною морською професійною освітою** ми розуміємо систематичну освітню діяльність, спрямовану на отримання і вдосконалення знань, умінь та навичок у сфері управління морськими транспортними засобами у різних типах закладів освіти і шляхом самоосвіти. Це невід'ємний **формальний складник** неперервної освіти загалом, який є певним чином організованою системою професійної підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації здобувачів освіти задля здійснення трудової діяльності у сфері морської індустрії. Неперервна морська професійна освіта полягає у здобутті різних освітньо-кваліфікаційних рівнів на відповідних етапах (ступенях) професійної і вищої освіти унаслідок оволодіння певним рівнем компетенцій, потрібних для здійснення посадових обов'язків. Велике значення має розуміння того, що йдеться не просто про набір різних професійних освітніх закладів морського профілю, а саме про єдину систему, в межах якої забезпечується інтеграційна взаємодія різнорівневих закладів освіти.

Професійна підготовка фахівця морської галузі розглядається нами як процес поступового, поетапного становлення особистості майбутнього професіонала, компетентного, здатного виконувати поставлені перед ним професійні завдання, спираючись на знання, вміння і навички, а також зважаючи на специфіку діяльності в умовах багатомовного екіпажу. Результатом такої підготовки має стати сформована на відповідному рівні готовність до професійної діяльності. Можливість просуватися від рівня до рівня і здобувати певний освітній та освітньо-кваліфікаційний рівень за бажаним напрямом відповідно до потреб і здібностей особистості здобувача освіти забезпечується переходом до динамічної ступеневої підготовки фахівців морської галузі в межах цілісної системи неперервної морської професійної освіти. Ми вважаємо, що формування і розвиток іншомовної, професійно орієнтованої, комунікативної компетенції мають відбуватися в межах цілісного педагогічного процесу, спрямованого на вирішення єдиної освітньої мети за допомогою скоординованих та узгоджених методів і форм роботи на різних етапах освітнього процесу.

Інтеграція закладів допрофесійної і вищої професійної освіти в єдиний комплекс сприятиме підвищенню рівня ефективності та результативності освітньої діяльності лише в умовах забезпечення наступності змісту професійної освіти на всіх її етапах, єдності та узгодженості організаційних форм і методів навчання, що дозволить випускникам професійних ліцеїв, коледжів швидко адаптуватися до умов вищого закладу освіти [7, 671]. Як показує досвід роботи, курсанти, які приходять

до ХДМА на другий курс бакалаврської програми або на курс навчання за скороченою програмою після морського фахового коледжу ХДМА, жодним чином не лише не поступаються за рівнем актуальної фахової іншомовної підготовки своїм однокурсникам, котрі вступили на навчання після закінчення загальноосвітньої школи, але і мають вищий рівень практичного володіння морською англійською мовою, адже за час навчання у коледжі вони мали змогу не тільки отримати підготовку під час навчальних занять, але і вдосконалити свої практичні навички професійно орієнтованого спілкування під час проходження планової плавальної практики на судах зі змішаним екіпажем.

Ґрунтуючись на основних досягненнях вітчизняної і світової вищої освіти, нормативно-законодавчих документах про вищу освіту, положеннях Болонської декларації, які протягом останніх років напрацьовували освітяни європейських країн [4, 114], та приймаючи до уваги всі вищезазначені вимоги до професійно-орієнтованої іншомовної підготовки фахівців морської галузі з метою розроблення ефективної моделі формування професійно-орієнтованої комунікативної компетенції майбутніх мореплавців в умовах неперервної ступеневої освіти, ми сформулювали такі базові **дидактичні положення**:

1) система професійно орієнтованої іншомовної підготовки майбутніх мореплавців набуває цілісності та неперервності за умови її здійснення на таких базових етапах: допрофесійна підготовка (професійний морський ліцей), професійна підготовка (морський коледж та/або морська академія), вища професійна освіта (морська академія) і післядипломна освіта (підвищення кваліфікації на базі тренажерних центрів). Ми вважаємо, що становлення професійної компетентності майбутніх фахівців морської галузі буде ефективним в умовах ступеневого здобуття освітньо-кваліфікаційних рівнів у ліцеї, коледжі та академії, оскільки такий поетапний процес повністю узгоджується із встановленими мінімальними вимогами до рівня компетентності морських фахівців згідно із рівнем їх функціонування у Міжнародній конвенції ПДНВ. Це уможливить поєднання теоретичної професійної підготовки на відповідному рівні із можливістю здобуття практичного досвіду роботи на морських судах, оскільки здобувачі освіти вже матимуть певні документи на підтвердження отримання того чи іншого ОКР. Створюючи умови для поступового поетапного просування на шляху оволодіння потрібними професійно значущими уміньми і навичками іншомовного спілкування, ми забезпечуємо безперервність професійної освіти як фундаментального принципу її розвитку;

2) цілісність системи неперервної професійної підготовки забезпечується функціонуванням окремих рівнів у взаємозв'язку один із одним.

Підготовка фахівців морської галузі потребує залучення системного підходу не лише на кожному етапі неперервної освіти, але і створення загального системного підходу до формування професійно орієнтованої іншомовної компетентності в усьому ланцюгу «професійний морський ліцей – морський коледж – морська академія». Із цією метою потрібно проєктувати цілісний освітній процес у науково-педагогічно-виробничому комплексі на основі принципів наступності і послідовності та з урахуванням сучасних вимог і тенденцій розвитку морської індустрії, забезпечити координацію навчально-виховної діяльності на різних рівнях освіти, що функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку здобувачів освіти до можливого переходу на наступні рівні. Допрофесійна підготовка у цій системі повинна мати свою специфіку, обумовлену особливостями майбутньої професійної діяльності, сприяти формуванню і розвитку професійного інтересу, психологічної готовності до подальшого професійного розвитку;

3) цілісність функціонування системи неперервної професійної підготовки передбачає інтеграцію навчальних планів і програм, завдяки чому вдосконалюється зміст професійної освіти і покращується її якість. Із цією метою потрібно розробити такі робочі програми дисципліни «Морська англійська мова» для учнів професійного морського ліцею всіх спеціальностей, які б узгоджувались із програмами вивчення морської англійської мови на подальших етапах навчання у морському коледжі та у морській академії;

4) якість викладання і вивчення дисципліни «Морська англійська мова» на кожному конкретному етапі навчання значною мірою залежить від упровадження та використання цілісного, системно організованого комплексу навчально-методичного забезпечення, який ґрунтується на ключових положеннях єдиного загальноприйнятого для всіх етапів підготовки підходу (у нашому випадку – комунікативно-компетентнісного) та впровадженні єдиної системи форм, методів і технологій навчання. Метою допрофесійної підготовки у морському ліцеї як важливої ланки у системі неперервної професійної освіти є адаптація учнів до організаційних форм і методів навчання у морському коледжі та/або морській академії;

5) сучасні умови праці вимагають від фахівця не лише глибоких теоретичних знань, але і здатності самостійно їх застосовувати у динамічних, мінливих умовах. Отже, важливим концептуальним положенням для ефективного функціонування системи неперервної професійної підготовки ми вважаємо не лише необхідність здобуття певного обсягу професійних знань і навичок, але і розвиток таких надважливих особистісних якостей, як уміння вчитися, самостійно набувати нові

знання, аналізувати та інтегрувати нову інформацію. У межах нашої концепції майбутні фахівці морської галузі розглядаються як суб'єкти, здатні до саморозвитку, творчості, самоорганізації свого життя і високопродуктивної професійної діяльності, які володіють суспільною та особистою відповідальністю. Отже, пріоритетними технологіями у навчанні визнаються стратегії активного навчання, спрямовані на розвиток рефлексії, критичного мислення, формування свідомої мотивації до самовдосконалення і професійного саморозвитку, потреба в яких залежить від об'єктивних умов життя та праці;

б) перед викладачами морської англійської мови стоїть завдання сформулювати не просто комунікативні навички і вміння, а саме *професійно орієнтовану* комунікативну компетенцію майбутнього фахівця морської галузі. Таким чином, усталено потребу інтегрувати фахові знання у курс вивчення іноземної мови (згідно із принципом ранньої професійної спрямованості), починаючи вже з етапу допрофесійної підготовки у професійному морському ліцеї, що вимагає готовності викладачів до роботи у нових умовах та високої професійної компетентності педагогів кожної ланки. Це зумовлює необхідність постійного вдосконалення не лише педагогічної майстерності викладачів, але і постійного особистісного розвитку, вдосконалення знань із предметної області кожної морської спеціальності і спеціалізації (судноводіння, навігація та управління морськими суднами, **управління судновими технічними системами і комплексами, експлуатація судового електрообладнання та засобів автоматизації, тощо**). Ефективність професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх мореплавців прямо залежить від професійної компетентності викладачів, їхнього високого рівня розвитку професійних знань, готовності до постійного розвитку і самовдосконалення.

**Висновки й перспективи.** Отже, ми вважаємо, що вищий заклад освіти нині має стати чутливим до змін і нових вимог, усвідомити необхідність переходу до режиму відкритих систем, шукати нові форми та методи навчання майбутніх фахівців, брати активну участь в організації допрофесійної підготовки учнівської молоді. Реалізація сучасної концепції неперервної, іншомовної, професійно орієнтованої підготовки фахівців можлива в умовах дотримання базових дидактичних і концептуальних положень, сформульованих на основі ґрунтовного аналізу науково-педагогічного доробку і власного багаторічного досвіду викладацької

діяльності. Оскільки головною умовою реалізації концепції неперервної професійної підготовки фахівців ми вважаємо функціонування навчально-виробничого комплексу, у межах якого забезпечується участь освітнього закладу будь-якого рівня як структурного елемента неперервної професійної освіти, то перспективою подальшого дослідження є з'ясування теоретико-методологічних основ побудови концепції системи неперервної, професійно орієнтованої, іншомовної підготовки майбутніх фахівців морської галузі та детальне описання устрою і функціонування навчально-виробничого комплексу «Професійний морський ліцей – Морський фаховий коледж – Херсонська державна морська академія».

#### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Братко М.В. Управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу: теорія і практика : монографія / за ред. Л. Хоружої. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. 423с.
2. Зязюн І. А. Неперервна освіта як основа соціального поступу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. Київ, 2001. Ч. 1. С. 15-23.
3. Інноваційні педагогічні технології у системі неперервної професійної освіти : монографія / за ред. С. Вітвицької. Житомир : Полісся, 2015. 368 с.
4. Кайдалова Л. Г. Теоретичні та методичні засади неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців медичного профілю : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2010. 497с.
5. Лігоцький А. О. Система рзнірівневої підготовки фахівців в Україні (теоретико-методологічний аспект) : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 1997. 484 с.
6. Мамрич С. Концептуальні засади ступеневої підготовки фахівців у навчально-науково-виробничих комплексах. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2000. № 2. С. 223–229.
7. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз / за ред. В. Кременя. Київ : Наукова думка, 2003. 854 с.
8. Павленко О.О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Дніпропетровськ, 2010. 560 с.
9. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / за ред. С. Сисоєвої. Київ : ВІПОЛ, 2001. 502 с.
10. Печеранський І. П. Вступ до філософії неперервної освіти : монографія. Кам'янець-Подільський : Медобори-2006, 2015. 263 с.
11. Хоружа Л., Братко М. Модель педагогічної освіти сучасного університету. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. (Серія: Педагогічні науки)*. 2018. Вип. 3-4 (56-57). С. 7-13.